

L'avaluació d'activitats i projectes d'animació teatral

Xavier Úcar Martínez*

La participació afavoreix l'assumpció de responsabilitats
(Jelin, 1999:122).¹

Des que Weber ens va ensenyar a diferenciar el que és fàctic del que és valoratiu, vam distingir el que és una descripció, que expressaria un fet o una relació de fets, del que és una valoració; és a dir, una presa de postura, positiva o negativa, enfront d'una determinada situació. D'acord amb aquesta perspectiva, la descripció seria el producte d'una mirada nova sobre un fenomen; una mirada que es limita a recollir el que hi ha, sense afegir-hi res. Una mirada, en definitiva, objectiva.

Parlar de valoració, al contrari, és referir-se a una mirada que contrasta, que posa en relació allò que s'ha observat amb altres observacions prèvies, siguin reals o imaginàries; que compara el que hi ha amb el que hauria d'haver-hi; que afegeix o busca coses en el fenomen observat. La mirada que valora es vesteix amb valors propis i són precisament aquestes vestidures les que possibiliten el judici i l'assignació d'un valor als fets observats. La mirada es troba, en aquest cas, carregada de subjectivitat.

Les coses no són, no obstant això, encara que semblin clares, tan senzilles. Això significa que es fa necessari matisar els conceptes d'objectivitat i subjectivitat en relació amb la manera com abordem els nostres objectes d'estudi. No hi ha mirada, ja es tracti de descriure o valorar una situació concreta, que pugui escapar-se de si mateixa, de la seva història o el seu context. La presó del present —diu Heller— només admet fugides il·lusòries (1991:20). Qualsevol mirada és, en principi, subjectiva i es tracta, en tot cas, de consensuar què entendrem per objectivitat.

De la mirada, tractarà el treball que es presenta a continuació: de com vam mirar el que fem; dels objectes o situacions concretes que mirem; del que això significarà per a nosaltres; i del valor que, finalment, atorguem al que s'ha observat. Una mirada que es dirigeix a un tipus concret d'activitats i projectes d'educació no formal: els d'animació teatral².

* Xavier Úcar Martínez. Departament de Pedagogia Sistemàtica i Social. Universitat Autònoma de Barcelona

(1) Aquest treball és el resultat d'una ponència llegida en el Congrés Internacional sobre Animação Teatral celebrat de Viana do Castelo (Portugal) al novembre de 1999.

(2) A partir d'ara AT en el text.

Com hem assenyalat en una altra banda³, l'animació teatral és un punt de trobada interdisciplinari que uneix l'àmbit cultural, educatiu i artístic, barrejats de tal manera que es fa difícil distingir cadascuna d'aquestes dimensions en les seves pràctiques concretes. Ens trobem, així, amb una mirada complexa que s'adreça a un objecte també complex. El que es pretén en aquest treball és transitar entre aquestes complexitats a fi d'elaborar, més que no pas un receptari de solucions per fer front a possibles situacions o problemes, una guia de reflexió que proporcioni recursos per abordar, d'una manera enriquidora i des d'una perspectiva de millora constant, el desenvolupament d'activitats i de projectes de l'animació teatral.

Per aconseguir aquests objectius, he estructurat l'anàlisi en dues parts. En la primera, es reflexiona sobre els sentits i les formes que ha adquirit i ha desenvolupat l'avaluació educativa. En la segona, es dibuixa —a partir de les formes i dels sentits esmentats— un marc conceptual específic per als processos d'avaluació que s'apliquen en els projectes d'animació teatral.

1. Els sentits de l'avaluació: marcs teòrics i conceptuals

L'avaluació és un constructe conceptual i metodològic que ha tingut un prolífic desenvolupament en el camp educatiu. Es pot afirmar, tanmateix, que tot un segle de reflexions, d'estudis i d'aplicacions —molt productius quant a l'avanç teòric i instrumental— no han estat capaços de generar una cultura de l'avaluació, la qual cosa significaria que els processos avaluatius no s'han integrat de manera normalitzada en la quotidianitat professional i institucional⁴ de les nostres societats desenvolupades.

Les pràctiques avaluadores en educació formal són —encara avui— poc més que processos de control que seleccionen i canalitzen els estudiants cap a un complex i sovint incert entramat de possibilitats o nivells professionals. Una cosa semblant s'esdevé en àmbits socials —educació no formal i educació social. En general, es podria dir que, quan es realitzen, les pràctiques avaluadores solen obeir més a requeriments administratius o a necessitats polítiques que no pas a un autèntic desig de millora.

Des del meu punt de vista, es fa difícil plantejar un model avaluatiu apte per als processos d'animació teatral sense una reflexió prèvia sobre el sentit i significat de l'avaluació en relació amb les persones; també so-

(3) Sovint es farà referència a Úcar, atès que moltes de les anàlisis i reflexions que aquí elaborem es fonamenten en aquell treball previ.

(4) Aquesta és una asseveració que resulta especialment certa en l'àmbit polític.

bre el sentit que l'avaluació adquireix en els projectes d'animació teatral grupal o comunitària. La intenció subjacent en l'anàlisi és aclarir i definir conceptes i models d'avaluació però, sobretot, concretar un marc interpretatiu en el qual ubicar les pràctiques avaluadores que vam desenvolupar per als projectes d'animació teatral.

1.1. DEL SENTIT DE L'AVALUACIÓ...

Al llarg de l'últim segle, hem assistit a una reflexió constant sobre el que pot ser l'avaluació. Aquesta reflexió ha anat acompanyada de tota una sèrie de models, de mètodes, de tècniques i d'instruments que pretenien concretar, en la pràctica, les formulacions i reformulacions teòriques que s'anaven desenvolupant entorn dels processos avaluatius.

En general, es podria afirmar que els models han anat fent-se cada vegada més complexos en el temps; complexitat que s'ha patentitzat, almenys, en tres processos. En primer lloc, en una constant ampliació de les perspectives d'anàlisi, que han transitat des de plantejaments quantitatius, decididament exclusius i excloent, fins a enfocaments qualitatius o perspectives en què es prioritza la complementarietat o el pluralisme, sigui aquest darrer paradigmàtic o metodològic. En segon lloc, en una gestió cada vegada més descentralitzada dels processos avaluatius; i, en tercer lloc i com a una conseqüència desitjable de l'anterior, en una participació creixent, en nombre i en profunditat, d'agents i d'instàncies en les pràctiques avaluadores.

A pesar de tots aquests avenços en la conceptualització de l'avaluació, el model de cultura avaluativa que sembla haver cristal·litzat en la nostra societat és aquell que equipara avaluació i control extern. Aquesta és, des del nostre punt de vista, una perspectiva que pot ser necessària, però que és del tot insuficient per assignar valor a una acció o a una situació concreta. La mirada que controla, mira només el que és susceptible de ser controlat. El control (extern) actua sobre les accions i comportaments però, de cap manera, sobre les motivacions, les emocions, els sentiments o les realitats que els inspiren o els guien. L'avaluació que controla actua sobre la realitat, però és incapaç de comprendre aquesta realitat, perquè exerceix el control sobre una versió observable i, per tant, simplificada d'aquella realitat. Com encertadament assenyala Mateo, no actua sobre la realitat, sinó sobre una dimensió de la mateixa realitat: la denominada realitat *instrumental*. Al contrari, l'acció avaluadora és crítica i suposa sempre sofisticar la realitat (1996:11).

1.2. ...A UNA AVALUACIÓ AMB SENTIT

L'acció de valorar és consubstancial a l'ésser humà. A través de les valoracions, trobem el nostre lloc en el món i prenem consciència que vi-

vim en un temps present, distint d'un altre que ja vam passar i d'un altre que està per venir. És el procés d'assignar valor a les nostres accions el que ens permet ubicar-les, i —en el mateix procés— ubicar-nos, en el temps. Una acció no avaluada o bé es torna intemporal o bé s'ancora en un present nu i aïllat; absent, per tant, en tots dos casos, de referents i significats. Sense la mirada que valora, les nostres realitzacions no tindrien ni sentit ni continuïtat i estaríem condemnats a repetir-les cegament i constantment.

Les valoracions ens proporcionen, també, el sentit de la història, la qual cosa significa que contribueixen, de forma determinant, a construir la nostra identitat. És cert que avaluar les accions realitzades no té perquè ser essencial per produir canvis, sigui en nosaltres mateixos, sigui en l'entorn, però també que sense fer-ho és impossible tenir consciència que aquests canvis s'han produït. I el més important: no hi ha manera de precisar-ne el sentit i la direcció —el significat específic que tenen per a nosaltres o per a la nostra vida. La consciència de millora, d'avanç o de progrés és, sempre, el resultat d'una avaluació conscient o inconscientment realitzada.

Assignar un valor a les nostres accions es converteix, així, en un mitjà indispensable per dotar-les de sentit. Són aquests sentits els que constitueixen la crònica que, com assenyala Giddens, ens fa tenir una identitat i constituir-nos com un jo. Tota avaluació té a veure, en últim terme i, potser, aquest és el seu sentit més genuí, amb la comprensió profunda d'allò que s'avalua.

Del que es tracta, en definitiva, és de buscar respostes que ens ajudin a saber per què venim d'on venim, on som ara i, sobretot, què hauríem de fer per arribar a la situació desitjada. L'avaluació es converteix, així, en una pregunta que fem als altres, a allò altre o a nosaltres mateixos per saber qui som. No som el que som, diu Giddens, sinó el que ens fem (1997:99). Assignant valors al que s'ha fet, l'avaluació orienta l'acció; possibilita i afavoreix la presa de decisions respecte a les accions pròximes. Els processos avaluatius es manifesten com un mitjà per generar canvis dirigits i conscients; per construir i reconstruir contínuament les nostres identitats personals i col·lectives.

El procés d'assignar valor a una acció o a una situació concreta és, també, un procés de creació, ja que en genera una nova visió —i, en conseqüència, una nova realitat— no existent fins aquest moment. Caracteritzar l'avaluació, com un procés de creació de noves realitats i com un mitjà per construir, suposa relacionar-la de forma immediata amb els processos d'aprenentatge. L'avaluació és, més que res, un camí i una possibilitat per aprendre sobre nosaltres mateixos i sobre les nostres accions. La mirada que valora és una mirada que relaciona, que contrasta, que mesura, que interpreta i que analitza, entre molts d'altres processos. Una mirada conscient de si mateixa produeix, necessàriament, canvis en l'agent i el fa subjecte dels aprenentatges conseqüents.

Totes aquestes potencialitats, que manifesten els processos avaluatius de manera individual, són directament transferibles als processos d'avaluació desenvolupats en grup o col·lectivament. De fet, la perspectiva grupal fa una mica més que enriquir l'avaluació; és converteix en un element essencial i indispensable en la seva aplicació. L'avaluació, afirma Mateo, incideix en l'aprenentatge social de valors (interiorització) i en la conformació cultural i la seva posada en marxa correspon a tots els integrants socials (1996:11). El procés avaluador es dota, així, d'una nova potencialitat en constituir-se com un mitjà de comunicació que possibilita contactes, mediacions i compromisos entre els participants. És per això, que es pot parlar de l'avaluació com d'un procés emergent que genera visions col·lectives compartides —sobre les accions avaluades— que no resulten directament derivables de les diferents i particulars visions prèvies.

La mirada col·lectiva que avalua, reconeix i accepta —com una part de si mateixa— el diàleg, la diferència, la discrepància, el compromís, la cooperació i el conflicte creatiu. Tots aquests aspectes es constitueixen en actituds i procediments clau en el disseny i desenvolupament de l'avaluació. Tots són, d'altra banda, elements que configuren les identitats col·lectives. L'avaluació pot ser, també, un mitjà per a l'autoconeixement, la reconstrucció o la millora de les identitats col·lectives esmentades.

Tota avaluació és una alguna cosa més que una mera descripció o una anàlisi. És, en essència, una comparació entre «el que hi ha» i «el que creiem que hauria d'haver-hi». El «creiem» i l'«hauria de» remetent, necessàriament, a una axiologia que serà, al mateix temps, causa i conseqüència de les ideologies de tots els implicats en el procés avaluador. No hi ha avaluació que sigui neutra, sinó que sempre obeeix —tant al disseny com a la pròpia selecció o elaboració d'instruments— al plantejament ideològic dels avaluadors. L'avaluació té un «perquè» i un «a fi que» que en contextualitzen i condicionen el «què», el «qui», el «com», el «quan» i l'«on».

La mirada que valora és una mirada que qüestiona. Aquesta és la raó per la qual, enfront d'aquesta mirada, ens sentim vulnerables i intranquils. Per més que es digui que allò que s'avalua és el que fem, ens sentim incapaços de separar-ho del que som. La dimensió crítica i la dimensió de la vulnerabilitat humana s'uneixen en aquest plantejament. Totes dues estan relacionades amb allò que significaria normalitzar la cultura de l'avaluació;⁵ és a dir, estar disposats, de manera quotidiana i nor-

(5) Com ja s'ha fet evident en l'anàlisi del punt anterior, segueixo els plantejaments dels models de quarta generació que defineixen Guba i Lincoln. Per a ells i segons apunta Mateo, l'avaluació és un procés sociopolític; de col·laboració; d'ensenyament-aprenentatge; continu, recursiu i altament divergent; emergent; amb uns resultats imprevisibles; i, finalment, que crea realitat. (1996:10).

malitzada, tant a emetre crítiques com a acceptar-ne. Ambdues dimensions, d'altra banda, poden quedar minimitzades, si no assumides, en la perspectiva d'avaluació col·lectiva que defensem. És la reciprocitat dels actors en l'acceptació de l'avaluació i la seguretat sobre l'ús dels resultats, la que pot contribuir a equiparar i, en conseqüència, a acceptar els sentiments particulars de vulnerabilitat generats enfront dels processos avaluatius.

Ens interrogàvem, al principi, sobre l'objectivitat o subjectivitat dels processos d'avaluació. A diferència de les perspectives tradicionals en avaluació, —que lligaven la primera a l'externalitat del procés i la segona a la participació en el procés—, la nova perspectiva obvia ambdós processos en fonamentar-se en el fet que la distinció dins-fora és irrellevant en el procés. La participació de tots els afectats —d'una o d'altra manera pels resultats de l'acció— en la seva avaluació fa que tot sigui a dins o que no es pugui distingir, pròpiament, un dins i un fora.

1.3. UN MARC CONCEPTUAL GENERAL PER ALS PROCESSOS D'AVALUACIÓ

Hi ha tres eixos que semblen tenir en comú les diferents perspectives desenvolupades en relació amb els processos avaluatius:

- a) La recopilació sistemàtica d'informació
- b) L'assignació d'un valor a les accions o situacions
- c) La subsegüent presa de decisions

El que diferencia cadascuna de les perspectives és la manera com es combinen o concreten aquests elements o, també, l'èmfasi amb què cadascun n'és destacat. En una primera aproximació, es podria definir l'avaluació com la recollida i l'anàlisi sistemàtica de tota la informació necessària per determinar el valor o el mèrit de les accions realitzades o en procés de realització. Es tracta d'emetre judicis de valor sobre les accions, els processos, els productes o les realitats que pretenem avaluar. Però això és només un pas del procés. En l'àmbit de l'educació, es fa necessari connectar l'avaluació amb la subsegüent millora de l'acció avaluada i això passa per la presa de decisions sobre aquesta qüestió.

Allò que, de primer, podem afirmar, en relació amb els tres eixos definits, és que posen l'accent en l'àmbit procedimental —instrumental— obviant el context i els actors. L'un i els altres procuren el referent cultural per a la valoració i protagonitzen tant la recollida d'informació com la subsegüent presa de decisions. Context i actors són dos eixos que complementen els tres eixos previs per constituir el que podríem considerar com la configuració essencial de tot procés avaluatiu.

Es fa necessari, ara, recuperar els que hem plantejat com a signes distintius dels processos d'avaluació des del punt de vista conceptual.⁶ Tots es van a constituir com a objectius o requisits que emmarquen o guien els cinc eixos considerats. Els processos d'avaluació possibiliten, afavoreixen o ens ajuden a:

- Prendre consciència de les accions realitzades.
- Atorgar sentit al que s'ha dut a terme.
- Ubicar les accions en el temps i en l'espai.
- Aconseguir una comprensió profunda de les accions desenvolupades.
- Inserir les accions en contextos amplis de significació.
- Interrogar els altres, allò altre o a nosaltres mateixos.
- Orientar el desenvolupament de les accions futures.
- Dirigir una mirada crítica a les coses, les situacions o els processos.
- Comprendre la importància de la crítica com a mètode d'aprenentatge.
- Generar canvis dirigits i conscients.
- Crear noves visions de les coses.
- Aprendre sobre nosaltres mateixos, sobre els altres o sobre les altres coses.
- Aconseguir la participació de tots els afectats, d'una o una altra manera, per l'acció d'avaluar o pels seus resultats.
- Instaurar contactes, mediacions i compromisos entre els participants.
- Assumir, negociar, consensuar o integrar les particulars i diverses dependències ideològiques.
- Minimitzar i compartir el sentiment de vulnerabilitat enfront de l'avaluació.
- Reconèixer, reflexionar i desenvolupar col·lectivament el diàleg, la diferència, la discrepància, el compromís, la cooperació i el conflicte creatiu.
- Construir visions col·lectives compartides sobre els objectes, les situacions o els processos.

(6) Com ja s'ha fet evident en les anàlisis dels punts anteriors, segueixo els plantejaments dels models de la quarta generació que defineixen Guba i Lincoln. Per a ells i segons apunta Mateo, l'avaluació és un procés sociopolític; de col·laboració; d'ensenyament-aprenentatge; continu; recursiu i altament divergent; emergent; de resultats imprevisibles; i, per últim, que crea realitat (1996:10).

- Normalitzar els processos avaluatius en la quotidianitat grupal i comunitària.
- Desenvolupar processos permanents de creació i recreació sociocultural.
- Treballar per la millora de la qualitat de vida personal i comunitària.
- Construir i reconstruir contínuament les nostres identitats personals i col·lectives.

Tots aquests trets distintius configuren i plantegen una visió complexa de l'avaluació que, en definitiva, respon a la pròpia complexitat de les realitats avaluades. Aquest és un enfocament que pretén superar les visions estereotipades, siguin tècniques o ideològiques. Un enfocament, també, que vol substituir el control per l'aprenentatge i la norma, pel consens. Un enfocament, finalment, que pretén ser humanista. Això suposa, entre d'altres coses, que no exclou perspectives externes o autoritzades, però que, si més no, les contrasta amb totes les visions implicades.

Des del meu punt de vista, només amb un plantejament d'aquestes característiques es pot escometre la tasca d'avaluar unes accions tan complexes com les que es produeixen en els processos d'animació teatral. Unes accions que, com hem assenyalat, integren dimensions culturals, artístiques i educatives i que, a més, poden assumir en les seves pràctiques concretes un aspecte tècnic, relacional, ètic o polític.

2. Els processos d'avaluació en l'animació teatral

Un cop definida la perspectiva teòrica i metodològica de l'avaluació, es tracta ara de concretar-la en l'àmbit específic de l'animació teatral. El nostre objectiu consisteix a elaborar un model general d'avaluació aplicable a qualsevol activitat, procés o projecte d'animació teatral. No obstant això, és necessari fer algunes matisacions prèvies que, en general, es deriven tant de l'àmbit concret on es produeixen activitats esmentades —la realitat sociocultural— com de la pròpia especificitat de les pràctiques d'animació teatral com a modalitat específica d'animació sociocultural.

2.1. LÍMITS I POSSIBILITATS DE L'AVALUACIÓ DE L'ANIMACIÓ TEATRAL

En un altre lloc, hem definit l'animació teatral com aquell conjunt de pràctiques socioeducatives amb persones, grups o comunitats que, a través de metodologies dramàtiques o teatrals, genera processos de creació cultural

i persegueix l'apoderament dels participants (1999:234). Aquesta definició delimita l'àmbit disciplinari, ja que especifica subjectes, objectius, metodologies i productes, però no permet, més enllà d'aquestes generalitats, concretar el contingut precís i particular de les accions desenvolupades en la disciplina esmentada. Aprofundint en aquest sentit, definim, també, les dues característiques essencials que permeten discriminar o distingir les activitats o processos d'animació teatral de les que no ho són. Seran considerades experiències o iniciatives d'animació teatral totes aquelles que:

- a) En el marc de la democràcia cultural persegueixen l'apoderament dels participants.
- b) Generen o possibiliten processos de creació cultural a través de procediments, tècniques o recursos teatrals (1999:235.).

No és casual aquest «afegit» de criteris de discriminació a la definició elaborada. En realitat, és necessari a causa de l'extraordinària heterogeneïtat d'experiències i d'iniciatives que poden arrecerar-se sota el paraigua protector del terme pràctiques d'animació teatral. Aquesta heterogeneïtat, que condiciona qualsevol procés avaluatiu, es refereix tant al tipus de programes o projectes, com als objectius, als àmbits, a les activitats, als temps o als participants amb els quals les pràctiques es desenvolupen. Experiències d'animació teatral són, des d'una passió de Crist o un pessebre vivent que una comunitat concreta —sigui un barri, un poble rural, una associació, etc.— munta i representa per mantenir o actualitzar la tradició, fins a una sessió de teatre interactiu —que un grup professional interpreta i dirigeix— en el marc d'una campanya d'alfabetització o culturització, passant per una iniciativa de dinamització penitenciària que es desenvolupa a través de *workshops* teatrals.

Aquesta diversitat de pràctiques suposa que els dissenys d'avaluació que apliquem hauran de ser desenvolupats atenent a l'especificitat concreta del programa o de la realitat que es desitja avaluar. D'altra banda, això no ha d'implacar necessàriament, com semblaria previsible, que no puguem transferir metodologies d'avaluació d'un programa o una realitat a una altra diferent. Jo crec que la transferència és possible, però sempre després d'ajustar les metodologies esmentades a l'especial idiosincràsia de la realitat concreta que s'ha d'avaluar.⁷ Cada procés avaluador serà, en l'animació teatral, singular, original i ajustat a la realitat concreta en la qual s'implementa.

Una distinció ineludible a l'hora de plantejar qualsevol disseny avaluatiu és la que fa referència a la doble funcionalitat dels processos d'animació

(7) Des del meu punt de vista, l'adaptació o la resposta, ja sigui per demandes o per necessitats detectades, és un principi metodològic generalitzable a qualsevol procés d'animació sociocultural; més encara si del que es tracta és de transferir un projecte concret d'una realitat a una altra diferent.

ció teatral. Aquesta última pot ser concebuda, primer, com un mitjà, un instrument o una eina cultural. L'objectiu primordial dels processos d'animació teatral és, en aquest cas, possibilitar l'accés a diferents tipus de béns culturals. Un exemple el constitueixen les experiències de teatre històric desenvolupades a Escòcia, en les quals diferents comunitats i associacions voluntàries especialitzades reconstrueixen batalles històriques en els mateixos llocs on es van produir i amb un grau notable de fidelitat i rigor. El que es pretén, en aquest cas, a banda de gaudir de l'espectacle, és accedir a la història i a la identitat d'un país. Després de la representació de la batalla és possible passejar pel campament i observar els objectes que s'usaven i la manera com es vivia a l'època. Alhora, es poden comentar amb els soldats temes referits a la pròpia batalla o a la història.

L'animació teatral pot ser concebuda, a més, com un fi en si mateix: com a expressió o producte cultural. En aquest cas, és prioritari el mateix producte cultural elaborat: la qualitat expressiva, el nivell de satisfacció obtingut i la pròpia comunicabilitat de l'experiència o l'impacte generat. Moltes experiències de teatre-festa⁸ exemplificarien aquesta segona funció dels processos d'animació teatral. Des del meu punt de vista, aquesta ha de ser la porta d'entrada al disseny avaluatiu: la consideració de les funcionalitats que espera o pretén aconseguir l'experiència concreta d'animació teatral que s'avaluarà. Les funcions inicialment previstes determinen tant el plantejament com el disseny de l'avaluació subsegüent.

La pretensió de desenvolupar un model general d'avaluació per a l'animació teatral ha de tenir en compte —en funció de la doble funcionalitat i de l'heterogeneïtat de pràctiques detectades— la consideració de la flexibilitat com un dels seus principals trets estructurals. Hi ha, no obstant això, una segona raó que reforça la tesi de la flexibilitat en el disseny. La realitat sociocultural, en la qual es desenvolupen les accions d'animació teatral, és mòbil, mutable, dinàmica i complexa. Qualsevol plantejament avaluador ha d'estar obert al canvi, a l'adaptació i, en general, a l'ajust pertinent en funció de les transformacions que vagin esdevenint-se en la realitat.

Els processos d'animació teatral es produeixen entre persones que construeixen diàriament les realitats que viuen, les quals no són, de cap manera, estàtiques, sinó dinàmiques. Només dissenys avaluatius flexibles,⁹ és a dir, que ofereixin vies d'acció alternatives —sigui per aconseguir o per modificar sobre la marxa els objectius proposats— ens poden permetre

(8) Seguint Canyes, ho definim com un tipus de teatre que es planteja com a joc per ser una alternativa al teatre com a representació.

(9) La flexibilitat suposa obertura, tolerància al canvi i un alt grau de formació (en aquest cas, en processos i tècniques avaluatives) i de creativitat (en la combinació, elecció o aplicació d'aquestes tècniques) per poder disposar d'alternatives —que siguin al mateix temps humanistes i tècniques— per afrontar les transformacions operades en la realitat durant el procés d'avaluació. Vegeu Úcar, 1997.

afrontar la dinamicitat inherent als processos d'animació teatral i a la pròpia realitat social. Referir-se a la flexibilitat com a tret estructural de l'avaluació implica pensar en dissenys o procediments que disposin de molts punts de decisió per optar per tècniques i metodologies adaptables a l'«aquí i ara» de la situació avaluada.

Parlar de flexibilitat, d'altra banda, només té sentit en relació a propostes d'acció sistemàtiques o estructurades que poden prendre la forma de plans, programes o projectes. No hem d'oblidar que ens movem en l'àmbit de l'animació sociocultural i que, massa vegades en aquest àmbit, la flexibilitat mal entesa i la falta de sistematisme han estat la tònica d'actuació. El sistematisme en l'acció tindrà el seu correlat en un plantejament sistemàtic d'avaluació.

Una de les dimensions constitutives de l'animació teatral i, per tant, una de les que han de ser objecte d'avaluació, és l'artística. Durant molts anys, la perspectiva d'intervenció dominant en l'educació artística —fonamentada en les aportacions de les teories innatistes— feia poc més que estimular l'aprenentatge de destreses i afavorir l'expressió (Sarramona/Úcar, 1993:117). Se sostenia que les realitzacions artístiques eren resultat d'un do que ens venia donat, per la qual cosa l'avaluació, quan es donava, es reduïa a la constatació del que hi havia a cada moment. Actualment, es considera l'art i, en concret, les pràctiques artístiques, com un vehicle de coneixement i com una forma més, entre d'altres, de relacionar-se i d'interaccionar amb el mitjà físic i sociocultural.¹⁰ Això significa que la dimensió artística de les accions pròpies de l'animació teatral, igual que la resta de dimensions, pot ser, perfectament, objecte d'avaluació.¹¹ i és així com cal abordar-la.

Finalment, és necessari plantejar una altra problemàtica o potencialitat que es deriva de l'anterior: el treball amb l'afectivitat i amb les emocions, un àmbit històricament obviat pel món de la ciència, però que, actualment, sembla haver-se convertit en un tema transversal que impregna totes les disciplines. Aquest àmbit ha esdevingut l'element central de la tasca teatral des del principi dels temps. De fet, assumir, canalitzar o provocar emocions¹² forma part de la quotidianitat del quefer teatral. El problema prové de la tradicional manca d'experiència del món de l'educació en l'avaluació de les emocions i de l'afectivitat; inexperiència que ve acompanyada d'una absència total de tècniques i instruments per desenvolupar aquestes avaluacions. Aquest és, des del meu punt de vista, un altre dels grans reptes de l'avaluació de l'animació teatral.

(10) Això no vol dir, en cap cas, que les aptituds heretades no siguin importants, significa que no tenen perquè ser determinants en la formació de l'artista. En tot cas, posa de manifest que l'artista, a més de ser, pot fer-se.

(11) Fins i tot pot ser-ho a través d'estàndards. Vegeu <http://www.byu.edu/tmcbucs/arts-ed/k-4/Content.html>

(12) La funció catàrtica que provoca tota experiència teatral n'és un bon exemple.

2.2. UN MODEL D'AVALUACIÓ DE L'ANIMACIÓ TEATRAL

Disposem ja del model conceptual de l'avaluació i també dels límits i possibilitats amb què ens podem trobar en aplicar-lo als processos d'animació teatral. Ara, cal concretar totes aquestes anàlisis teòriques prèvies en un model sistemàtic i pràctic que doni resposta al «què», al «quin» i al «com» de l'avaluació.

El «què» es refereix al contingut de l'avaluació; a allò que mirarem; és el que hem definit com a perspectiva de l'objecte de l'avaluació. El «qui» fa referència als protagonistes de l'avaluació, és a dir, a les persones que s'encarregaran de mirar i, per tant, de dissenyar i gestionar el procés avaluador; és el que definim com a perspectiva personal de l'avaluació. El «com», finalment, mostra la manera que ha de prendre la mirada i se centra en les estratègies metodològiques que s'han de seguir i en els procediments i instruments tècnics concrets que les faran possible. Són les perspectives estructurals i metodològiques.

Cal recordar, també, que el que es pretén és elaborar un model general que serveixi com a guia de reflexió per abordar els problemes generats pels processos d'avaluació en l'animació teatral. Això vol dir que el disseny d'una avaluació concreta per a un procés, també concret, d'animació teatral passarà per l'elaboració de nivells de concreció que ajustin el model general a les característiques específiques del procés esmentat.

2.2.1. *Quina avaluació, per a quina animació teatral: la perspectiva estructural*

Hem definit l'animació teatral com una modalitat específica d'animació sociocultural que desenvolupa accions complexes en les quals és difícil distingir la part tècnica —sigui artística o educativa— de la part relacional o de la política. De fet, es poden trobar experiències concretes d'animació teatral que emfatitzen una d'aquestes dimensions a costa de les altres. En funció de la dimensió particular que s'emfatitza de l'acció, l'animació teatral pot ser caracteritzada com una tecnologia social de planejament, com una pràctica social i, també, com una pràctica social crítica.¹³ Una síntesi d'aquests plantejaments pot observar-se al quadre núm.1.

Ja s'ha assenyalat que, en la realitat de les pràctiques d'animació teatral, difícilment s'hi trobaran experiències que s'ubiquin en exclusiva en una d'aquestes tres dimensions, la qual cosa no significa, no obstant això, que les tres conflueixin de manera comparable en cada acció. Serà habitual que una de les tres funcions detectades predomini per damunt de les altres dues. És aquest predomini d'una dimensió la que permet caracteritzar una acció com a tècnica, com a pràctica o com a crítica.

(13) El quadre següent està pres d'Úcar, 1999:226. Allà es pot aprofundir també en les tres caracteritzacions ressenyades.

QUADRE 1: *Dimensions que configuren l'animació teatral com a modalitat específica d'animació sociocultural*

<i>Caracterització: l'acció teatral és una...</i>	<i>Objectius i tasques que persegueix</i>	<i>Funcions que fa</i>
<i>Tecnologia social de plantejament</i>	Dissenyar, desenvolupar i avaluar: Plans, programes i projectes d'AT. Tècniques, procediments i instruments teatrals i educatius.	Donar o possibilitar respostes tècniques (teatrals i educatives) a problemàtiques socioculturals.
<i>Pràctica social</i>	Catalitzar i canalitzar les energies personals, grupals i comunitàries cap a projectes comuns de millora Crear i consolidar punts de trobada. Crear i consolidar el teixit socio-cultural.	Ajudar, intervenir o donar suport al treball de grups i comunitats en les seves realitats socioculturals. Ajudar, liderar o possibilitar l'emancipació de persones, grups i comunitats.
<i>Pràctica social crítica</i>	Possibilitar l'emancipació d'aquells grups i comunitats sotmeses o en situació d'explotació Despertar i ajudar a desvetllar consciències. Estimular l'acció.	

El primer pas de l'avaluació consisteix a determinar les característiques de l'acció, programa o projecte que s'avaluarà. És necessari saber quines dimensions de l'acció són preponderants en l'experiència d'animació teatral, atès que les tres dimensions persegueixen objectius diferents; suposen metodologies diverses; i utilitzen, en definitiva, codis i llenguatges diferents.

Per exemplificar-ho, podem pensar en un procés d'animació teatral que es posa en marxa a través d'una metodologia de teatre-fòrum amb l'objectiu de generar teixit sociocultural en una comunitat concreta. Analitzarem què s'emfatitzaria en cadascuna de les perspectives:

- Des del punt de vista tecnològic, el que importa, per damunt de tot, és aconseguir l'objectiu proposat. Això requereix partir d'una anàlisi de necessitats per elaborar un projecte d'intervenció sobre l'esmentada comunitat. És necessari posar atenció als recursos que la pròpia comunitat posseeix per realitzar-ho. Aquest projecte posa l'èmfasi en la utilització apropiada de la tècnica del teatre-fòrum i en l'aplicació de les tècniques didàctiques, també més apropiades, per fer entendre a la comunitat la importància de les relacions interpersonals i aconseguir l'objectiu proposat.
- Des del punt de vista pràctic, l'important és que la comunitat compregui la situació en què es troba i els seus membres prenguin consciència de la necessitat de canviar. El mètode del teatre-fòrum

proveeix una metodologia com a base per a la reflexió conjunta dels membres de la comunitat. L'objectiu principal és generar processos col·lectius d'anàlisi per aconseguir que els esmentats membres arribin, individualment i col·lectivament, a comprendre la situació en què es troben.

- c) Des del punt de vista crític, l'important és que la comunitat analitzi perquè s'ha arribat a la situació de manca de teixit actual; a qui beneficia aquesta situació i de qui són les responsabilitats. Això es pot aconseguir a través del mètode del teatre-fòrum, que possibilitarà que la comunitat es conscienciï de la seva situació i posi en marxa mecanismes per canviar-la.

Com hem pogut observar, és un mateix procés que s'implementa de tres maneres diferents en funció de quina dimensió concreta de l'acció s'emfatitza i de com es fa. També és cert, d'altra banda, que hi ha procediments, tècniques i mètodes que s'ajusten millor a un determinat tipus d'objectius que a un altre. En aquests casos, les diferències entre les tres perspectives encara poden accentuar-se més, i fins i tot justifica, que es considerin cadascuna d'elles com a formes pures.¹⁴ Aquí, es presenten, per exemple, tres iniciatives diferents d'animació teatral:

- a) Tecnològic: un procés de teatre històric amb l'objectiu de reforçar la identitat comunitària.
- b) Pràctic: un procés de teatre-festa per generar relacions interpersonals en una comunitat.
- c) Crític: un procés de teatre del desenvolupament¹⁵ per generar grups reivindicatius en una comunitat.

Malgrat com sembla d'apropiat cada procés a cada dimensió, és evident que tant el teatre-festa com el del desenvolupament disposen, també, d'unes tècniques depurades que podrien justificar-ne l'èmfasi en l'apartat tècnic; de la mateixa manera que és possible fer del teatre històric un instrument per al treball polític, per posar un exemple. D'aquí, la importància de determinar, d'entrada, els objectius i les dimensions de les accions que volem avaluar.

Al quadre núm. 2, es plantegen, des d'una perspectiva estructural, les característiques —continguts, indicadors, criteris, objectes i tipus— de l'avaluació de l'animació teatral, en funció de les dimensions preponderants de l'acció.

Pel que fa als continguts, l'èmfasi es posa —en la dimensió tecnològica—, en els mètodes, procediments i tècniques, tant artístiques com educa-

(14) Aquesta pràctica de polarització discursiva, en les dimensions de l'acció considerades, ha estat una pràctica habitual entre els teòrics de la pedagogia en els últims anys a Espanya.

(15) *Vid.* Lerue, 1997.

QUADRE 2: L'avaluació de l'animació teatral en funció de les dimensions que la configuren: *Perspectiva estructural*

Dimensió	Contingut	Indicadors generals	Criteris	Objectes de l'avaluació	Tipus d'avaluació
Tecnològica	Mètodes, tècniques i procediments artístics i educatius	Qualitat de productes	• Assoliment• Eficàcia• Eficència	• Programes• Projectes• Accions• Procediments• Tècniques	Tècnica
Pràctica	Entorn físic Entorn sociocultural	Qualitat de processos	• Nombre, nivell i qualitat de relacions• Creació i manteniment de teixit sociocultural	• Accions• Relacions• Processos	Relacional
Crítica	Instrumental Expressiu	Qualitat de productes i processos	• Assoliment• Eficàcia• Nombre, nivell i qualitat de relacions• Creació i manteniment de teixit sociocultural• Anàlisi política• Crítica política	• Programes• Projectes• Accions• Procediments• Tècniques• Relacions• Processos	Política

tives, que s'apliquen i, alhora, en si són, o no, prou apropiats en funció dels objectius previs, dels recursos disponibles i dels participants. El que es busca és l'adequació d'objectius-mitjans-finalitats per procurar productes de qualitat tant teatrals com educatius. L'avaluació és eminentment tècnica.

En la dimensió pràctica interessa, sobretot, la qualitat dels processos relacionals que s'estableixen o que es mantenen, sigui amb l'entorn físic o amb el sociocultural (grup, comunitat, etc.). Del que es tracta, és de generar punts de trobada que possibilitin relacions. Aquestes seran, a la vegada, generadores, també, de processos que esdevinguin significatius i, per tant, comprensibles per a totes les persones implicades. L'avaluació, en aquest cas, és relacional.

Pel que fa ala dimensió crítica, s'ha considerat que les accions teatrals desenvolupades poden jugar un paper instrumental o expressiu. És a dir, poden ser un mitjà per emancipar o alliberar un grup humà de situacions d'explotació o de submissió, o, simplement, per reivindicar o testimoniar, enfront de les esmentades situacions. En aquest cas l'avaluació serà política.

En cadascuna de les experiències d'animació teatral, és necessari precisar la manera com mirarem. La nostra mirada pot ser global; és a dir, podem adreçar-la cap a l'experiència com a totalitat per tal de descobrir quina dimensió és la preponderant en les accions que es produeixen al seu si o, en tot cas, per saber de quina manera s'hi combinen les tres dimensions referides. Podem mirar, també, en funció d'allò que pretengui la iniciativa concreta que s'ha d'avaluar. En aquest segon cas, caldrà especificar si la nostra mirada, —i en conseqüència, el procés d'avaluació subsegüent—, se centrarà majoritàriament en l'apartat tècnic, en el relacional o en el polític.

2.2.2. Qui avalua l'animació teatral: la perspectiva personal

En el marc general de l'avaluació, es precisava que, en tot procés d'aquestes característiques, han de participar-hi totes les persones implicades, d'una o una altra manera, en el disseny o en les conseqüències de les accions desenvolupades. Ara bé, això no és dir gaire en una tipologia d'accions que hem caracteritzat per la seva extraordinària heterogeneïtat. Les situacions grupals o comunitàries que suporten les intervencions d'animació teatral poden ser força variades. S'imposa, així, la tasca d'organitzar l'esmentada realitat per poder avaluar-la, però, per a això, és necessari concretar qui seran els agents que participaran directament o indirectament en el projecte d'animació teatral.

Es poden definir tres contextos diferenciats que contemplin la participació de diferents agents en les experiències d'animació teatral. Amb aquest objectiu utilitzem la tècnica anomenada de la ceba o, també, de les nines russes. Els contextos són els següents:

- a) Context comunitari. Es refereix a la comunitat concreta en la qual es desenvolupa el procés d'animació teatral. Cal entendre el con-

cepte de comunitat en un sentit ampli, atès que podem trobar-ne de molt diversos tipus. Per exemple, pobles, barris, districtes, parròquies, etc. En funció de l'amplitud d'aquest primer context, els agents poden ser també variats: des de veïns, familiars o amics fins a representants legals d'associacions comunitàries o de les pròpies comunitats locals (alcaldes, regidors, etc.).

- b) Context institucional. Serà habitual trobar que els projectes o experiències concretes d'animació teatral s'ubiquin en institucions, les quals poden ser de molts tipus: cases o centres culturals, ateneus, patronats, fundacions, residències, museus, centres regionals, universitats populars i un llarg etcètera. Seran agents implicats en el processos tots aquells que formin part d'aquestes institucions. En uns casos, aquestes institucions es limitaran a acollir el projecte dins de les seves instal·lacions; en d'altres, en seran les promotores o gestores. Els agents desenvoluparan un paper diferent, en el disseny o desenvolupament del projecte d'animació teatral, en funció de si el promouen o només l'acullen. Sembla clar que el grau d'implicació dels agents serà molt més gran en els primers casos considerats.
- c) Context de la intervenció. Fa referència a tot allò que s'ha relacionat amb el procés d'intervenció, és a dir, amb el projecte o experiència concreta d'animació teatral. És el context que conformen els participants en el projecte, els anomenats protagonistes del procés d'intervenció (Úcar, 1993), que són:
- L'animador o animadors teatrals.
 - El director o directors, en els casos que l'objectiu del projecte sigui o bé muntar una obra de teatre, o bé representar-la. En més d'una experiència o projecte d'animació teatral, animador i director poden coincidir en una mateixa persona.
 - Actors.
 - Tècnics.
 - Ajudants o assistents. Em refereixo, en general, a professionals experts que auxilien la comunitat en temes tècnics o teatrals específics.
 - Espectadors/participants. Hem d'assenyalar que podem trobar iniciatives o experiències d'animació teatral en què aquestes persones estiguin fora del context de la intervenció i formin part del context institucional o comunitari.

Hi ha, encara, un element que és determinant per a l'avaluació i per al disseny de projectes d'animació teatral. Em refereixo a la pertinença o no de cadascun dels protagonistes considerats, en el context de la intervenció, a

la comunitat concreta en la qual es desenvolupa el procés.¹⁶ El plantejament avaluatiu no pot ser el mateix si es tracta, per exemple, d'un projecte en què els actors i els tècnics siguin membres de la mateixa comunitat —com seria el cas d'una Passió o d'un pessebre vivent—, a un altre projecte —sigui de teatre-fòrum o de teatre ritual—¹⁷ al qual els esmentats membres de la comunitat assisteixen només com a espectadors; encara que aquesta assistència suposi nivells diferents i progressius d'implicació i participació.

2.2.3. Què avaluar en l'animació teatral: la perspectiva de l'objecte

El «què» dels processos avaluatius fa referència a tot allò que serà objecte d'avaluació. En essència, tot projecte d'intervenció socioeducativa —i els d'animació teatral ho són— consisteix en unes persones que desenvolupen un procés per aconseguir unes metes. En el nostre cas, les persones són els agents i els protagonistes del procés d'intervenció d'animació teatral que hem definit en el punt anterior. El procés consisteix en la realització de les accions, pròpies de les experiències d'animació teatral; és a dir, el desenvolupament i aplicació de metodologies i pràctiques dramàtiques o teatrals. Finalment, les metes, que hem definit com a processos de creació cultural i apoderament dels participants. Disposem, per tant, dels elements necessaris per concretar el «què» de l'avaluació. Són els següents: les persones, els processos i les metes o productes esperats.

S'acostuma a dir que, en l'animació sociocultural en general i en l'animació teatral en particular, el que realment interessa són els processos i no els productes. Des del meu punt de vista, cal canviar aquesta mentalitat, atès que, en moltes ocasions, els productes es poden convertir, o bé en coartades, o bé en incentius, per poder seguir desenvolupant els processos. Aquesta és la raó per la qual cal comptar amb tots dos —processos i productes— en l'avaluació de projectes d'animació teatral.

A continuació, es presenta un llistat genèric de descriptors, que es deriven dels tres elements referits: persones, processos i productes. En el nostre cas es podrien concretar els descriptors següents:

- a) La comunitat
- b) La institució
- c) Els participants (protagonistes) del procés
- d) Els projectes d'animació teatral
- e) El procés d'intervenció socioeducativa desenvolupat
- f) Els resultats i efectes d'aquest procés.

(16) Aquest és un element clau que pot fer possible entre altres coses, que professionals de la mateixa comunitat generen tallers de formació amb altres membres de la comunitat esmentada.

(17) Que podrien ser interpretats o desenvolupades per una companyia professional, per exemple.

Aquests descriptors, que poden operativitzar-se en variables, indicadors i identificadors¹⁸ es constitueixen com l'objecte de l'avaluació.¹⁹

2.2.4. *Com avaluar l'animació teatral: la perspectiva metodològica*

Ja hem avançat, en la perspectiva estructural, alguns dels elements necessaris per respondre al «com» de l'avaluació. En el model general que estem elaborant, ens faltaria definir encara les estratègies i tàctiques metodològiques més apropiades per al desenvolupament dels processos avaluatius, els instruments pertinents i els criteris o referents per als esmentats processos.

Pel que fa a les estratègies metodològiques i, en el marc d'un model constructivista com el que s'està elaborat, l'opció és clara. Crec que només el pluralisme metodològic possibilita un abordatge, alhora ric i comprensiu, d'una realitat tan complexa com la dels projectes d'animació teatral. Això significa que, en funció del descriptor o de la variable concreta que s'ha d'avaluar, s'optarà per aquell mètode i aquells procediments o instruments d'avaluació que siguin més apropiats o útils. Això significa que podem combinar metodologies de grups de discussió, biografies o històries de vida amb recopilacions de dades demogràfiques, qüestionaris, observacions, entrevistes estructurades o converses informals, per posar alguns exemples. El plantejament pluralista no suposa *el tot val* per avaluar-ho tot; significa que, més enllà de polaritzacions metodològiques absurdes, se selecciona cada mètode a partir de l'aplicació de criteris de coherència i congruència als conceptes d'objecte de l'avaluació-subjectes que hi estan implicats.

És necessari assenyalar, si més no, el marc metodològic que enquadra el pluralisme metodològic que hem esmentat. L'enfocament constructivista ho preveu: el diàleg com a estratègia transversal i la triangulació com a tàctica concreta.

Centrats, específicament, en l'avaluació de les persones, observem com es concreten aquesta estratègia i aquesta tàctica metodològica en el procés avaluatiu. Es poden considerar tres nivells d'avaluació en resposta a les persones implicades o participants en cadascun:

- a) La microavaluació, que se centra en cada una de les persones que configura el grup caracteritzat com a protagonistes de l'experiència d'animació teatral.

(18) La majoria d'aquests descriptors van ser utilitzats en la investigació que desenvolupa com a tesi doctoral. *Vegeu* Úcar, 1991.

(19) Per exemplificar, es presenten, també, algunes de les variables que conformen cada descriptor. Com s'ha assenyalat l'operativització de cada variable en indicadors i la de cadascun d'aquests últims en identificadors pot facilitar una avaluació sistemàtica per mitjà d'una progressiva concreció de les unitats d'anàlisi.

- b) La mesoavaluació, que es focalitza en els protagonistes de la intervenció, com a grup.
- c) La macroavaluació, que s'ocupa de la comunitat en què desenvolupa el projecte d'animació teatral.

Per respondre el «com» avaluar en cadascun d'aquests nivells hem de distingir les dimensions personals que es posen en joc en les accions desenvolupades durant el desenvolupament del projecte. Les accions d'animació teatral tracten no només amb el que és cognitiu, sinó sobretot amb allò que és emocional i afectiu. Aquesta és la raó per la qual entenem que és ineludible abastar aquestes dimensions de la persona o dels grups en l'avaluació. Animats per aquesta idea definim, per a cadascun d'aquests nivells, tres àmbits susceptibles d'avaluació:

- a) L'àmbit dels coneixements
- b) L'àmbit de les emocions, els sentiments i l'afectivitat
- c) L'àmbit de les accions, comportaments o conductes.²⁰

En general i simplificant, es podria dir que l'àmbit cognitiu ha de respondre a la pregunta *Què sé, què he après?* L'afectiu, a la pregunta *Com m'he sentit?* I el comportamental, finalment, a *Com m'he comportat?*

Totes aquestes preguntes formen part del procés de diàleg que ha de vertebrar qualsevol projecte d'animació teatral al llarg del seu disseny, desenvolupament i avaluació. Un diàleg en què, com s'assenyalava al principi, són benvingudes la diferència, la discrepància, el compromís, la cooperació i el conflicte creatiu. Un diàleg que s'ha de produir, també, a tres nivells que exemplifiquen metodologies avaluatives diverses.

- a) *Intrapersonal*. És l'autoavaluació en el seu sentit més genuí. Una persona, reflexiona sobre ella mateixa, sobre els seus aprenentatges, sobre les seves actituds, sobre les seves emocions, sobre els seus sentiments i sobre els seus comportaments. Entra, en definitiva, en un procés de comunicació amb ella mateixa per analitzar i valorar el que sap, el que fa i el que és.
- b) *Interpersonal*. És l'avaluació generada pel diàleg entre persones que reflexionen col·lectivament sobre un aspecte de realitat o sobre la seva pròpia. Són persones que conformen un grup i comparteixen un procés concret; en aquest cas, el projecte d'animació teatral.
- c) *Comunitari*. És un procés d'avaluació generat per la reflexió plural, ja sigui conjunta o integrada, dels diferents grups o corporacions

(20) Sóc conscient de la simplificació i fragmentació que una classificació d'aquesta mena representa. Això obeeix més a la idea que fonamenta el model que és, no tant la de representar la realitat, com de guiar la reflexió a l'hora de plantejar un procés d'avaluació en animació teatral.

QUADRE 3: *Relació de nivells i subjectes de l'avaluació en animació teatral*

Nivell d'avaluació	Avaluats	Avaluadors		
Microavaluació	Persona	Persona	Grup	Comunitat
Mesoavaluació	Grup	Autoavaluació	Autoavaluació	
Macroavaluació	Comunitat			Autoavaluació

que integren una comunitat. Entre ells, hi hauria el grup que conformen els anomenats protagonistes del procés d'intervenció.

La triangulació, com a tàctica metodològica concreta, és la que possibilita i estructura aquests diàlegs continus. Al quadre núm. 3, hi observem, de manera gràfica, aquestes xarxes de diàlegs que, des del meu punt de vista, han d'estructurar els processos d'avaluació dels projectes d'animació teatral. Com podem comprovar al quadre, en cada nivell es produeixen processos d'autoavaluació i heteroavaluació, que possibiliten, la integració de totes les mirades i converteix en irrellevant, com s'assenyalava al principi d'aquest treball, la distinció dins-fora pel que fa a la ubicació de l'avaluador.

Ens falta presentar, finalment, els referents que han d'orientar els processos d'avaluació. Aquests referents neixen de les metes genèriques predefinides per a qualsevol acció o projecte d'animació teatral: generar processos de creació cultural i aconseguir l'apoderament dels participants. Aquestes metes ens porten a definir quatre grans àmbits que poden convertir-se en referents d'allò que s'espera o desitja aconseguir amb els projectes d'animació teatral. Aquests àmbits es constitueixen com a criteris d'èxit en relació als objectius, processos i productes que pretén un projecte d'animació teatral. Amb altres paraules, tot projecte d'animació teatral ha de generar o pretendre objectius, processos i productes que suposin millores en:

1. L'àmbit de l'autoconeixement, formació i desenvolupament personal.
2. Els àmbits relacionals, d'autoorganització i de desenvolupament grupal.
3. Els àmbits que fan referència al procés d'intervenció.
4. L'àmbit de la comprensió de la pròpia realitat, la sensibilització respecte als problemes de la comunitat i la solidaritat cap als membres que la formen.

Acabarem aquest punt presentant una graella on s'observa, d'una manera gràfica, molts dels elements que configuren aquest model general d'avaluació que hem elaborat. Cadascuna de les caselles que configuren aquesta graella podria reomplir-se amb una operativització dels descriptors aportats o altres de dissenyats *ad hoc* per al projecte concret que, en cada cas, es pretén avaluar. L'objectiu és, com hem apuntat al principi, que aquesta guia faciliti els processos de reflexió al voltant de l'avaluació. Podem observar el model al quadre núm. 4.

QUADRE 4: Model general d'avaluació per a l'animació teatral

			TÈCNICA				RELACIONAL				POLÍTICA			
			Procés		Producte		Procés		Producte		Procés		Producte	
Personal	Cognitiu	Afectiu	Artístic	Educatiu	Artístic	Educatiu	Entorn físic	Entorn sociocultural	Entorn físic	Entorn sociocultural	Instrum.	Expr.	Instrum.	Expr.
Grup	Cognitiu	Afectiu												
Comunitari	Cognitiu	Afectiu												

Bibliografia

- ALVIRA, F.: *Metodología de la evaluación de programas*, Madrid: CIS, 1991.
- BERTRAND, A.: *L'animation théâtrale en milieu rural*, Clermont-Ferrand: Imprimerie de Bursac, 1984.
- CAÑAS, J.: *Didáctica de la expresión dramática*, Barcelona: Octaedro, 1992.
- GIDDENS, A.: *Modernidad e identidad del yo*, Barcelona: Península, 1997.
- HELLER, A.: *Historia y futuro*, Barcelona: Península, 1991.
- JELIN, E.: «Ciudades, cultura y globalización». pp. 105-125, a *Informe mundial sobre la cultura*, Madrid: Unesco/Acento/Fundación Santa María, 1999.
- JOINT COMMITTEE: *Normas de evaluación para programas, proyectos y material educativo*. Trillas. México, 1988.
- LE RUE, S.: *Le théâtre au service de l'éducation au développement*, Publicación electrónica. <http://www.oneworld.org/euforic/eurodc/theatre.htm>, Julio, 1999.
- MATEO, J.: *Paradigmes i cultura avaluativa. Simposium Avaluació de la intervenció socioeducativa*, Documento policopiado, 1996.
- PATERSON, D.: *Theatre of the oppressed*, Publicación electrónica: [http://www.unomaha.edu/\(paterson/](http://www.unomaha.edu/(paterson/), Julio, 1999.
- ROSSI, P.H. i FREEMAN, H.E.: *Evaluación*, México: Trillas, 1989.
- SARRAMONA, J. i ÚCAR, X. (1993) «L'educació artística», a Sarramona, J. *Idees i propostes d'acció per una pedagogia actual*, Barcelona: Eumo 1993, pp. 1-120.
- STUFFLEBEAM, D.L. i SHINKFIELD, A.J.: *Evaluación sistemática*. Baarcelona: Paidós/MEC, 1987.
- TEJADA, J.: «Modelos de evaluación», a GAIRÍN, J. i FERRÁNDEZ, A. *Planificación y gestión de instituciones de formación*. Praxis. Barcelona, 1997, pp. 269-281.
- ÚCAR, X.: *Animació sociocultural i teatre. Avaluació de la intervenció amb tècniques i elements teatrals*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1991.
- ÚCAR, X.: *El teatro en la animación sociocultural. Técnicas de intervención*. Diagrama, Zaragoza, 1992a.
- ÚCAR, X.: *La animación sociocultural*, Barcelona: Ceac, 1992b.
- ÚCAR, X.: «La animación teatral: los procesos de evaluación de intervenciones socioculturales implementadas por medio de técnicas y elementos teatrales», *Teoría de la educación. Revista Interuniversitaria de Teoría de la Educación*, Vol. V. Universidad de Salamanca, 1993, pp. 159-177.
- ÚCAR, X.: «La evaluación de la animación sociocultural», a Trilla, J. (Coord.) *Animación sociocultural*. Ariel. Barcelona, 1997, pp. 193-209.
- ÚCAR, X.: (1999) «Teoría y práctica de la animación teatral como metodología de educación no formal», *Teoría de la educación. Revista Interuniversitaria de Teoría de la Educación*. Vol. 11. Universidad de Salamanca, 1999, pp. 217-255.
- VENTOSA, V.J.: *La evaluación de la animación sociocultural*, Madrid: Popular, 1992.

Paraules clau

Animació teatral

Avaluació

Entorn sociocultural

Teatre

Dramatúrgia

Resums

L'Animació Teatral és un punt de trobada interdisciplinar que aplega cultura, educació i art en una barreja de tal manera que es fa difícil distingir cadascuna d'aquestes dimensions en les seves pràctiques concretes. Ens trobem així amb una mirada complexa que es dirigeix a un objecte també complex. El que es pretén en aquest treball és transitar entre aquestes complexitats tot elaborant, més que un receptari de solucions a possibles actuacions o problemes, una guia de reflexió que proporcioni recursos per emprendre, d'una forma enriquidora i des d'una perspectiva de millora constant, el desenvolupament d'activitats i projectes d'Animació Teatral.

Per aconseguir aquests objectius s'ha estructurat l'anàlisi en dues parts. En la primera es reflexiona sobre les formes i els sentits que ha assolit i desenvolupat l'avaluació al llarg d'aquest segle. Del que es tracta és de plantejar un marc conceptual actualitzat pels processos d'avaluació a implementar en els projectes d'Animació Teatral. En la segona part, s'especifica aquest marc conceptual en la pràctica concreta dels projectes esmentats.

La Animación Teatral es un punto de encuentro interdisciplinar que aún lo cultural, lo educativo y lo artístico en una mezcla tal que se hace difícil distinguir cada una de estas dimensiones en sus prácticas concretas. Nos encontramos así con una mirada compleja que se dirige a un objeto también complejo. Lo que se pretende en este trabajo es transitar entre estas complejidades elaborando, más que un recetario de soluciones frente a posibles situaciones o problemas, una guía de reflexión que proporcione recursos para abordar, de una forma enriquecedora y desde una perspectiva de mejora constante, el desarrollo de actividades y proyectos de Animación Teatral.

Para conseguir estos objetivos se ha estructurado el análisis en dos partes. En la primera se reflexiona sobre las formas y los sentidos que ha adquirido y desarrollado la evaluación a lo largo de este siglo. De lo que se trata es de plantear un marco conceptual actualizado para los procesos de evaluación a implementar en los proyectos de Animación Teatral. En la segunda parte, se especifica dicho marco conceptual en la práctica concreta de dichos proyectos.

Theater is an interdisciplinary meeting point in which culture, education and art get together in a such a way that it is difficult to distinguish each one of them and their practice. We are faced to a complex approach aimed at an also complex target. The objective of this paper is to transit among these complexities and to elaborate not only a solution book to possible situations or problems but a reflection guide that offers the necessary resources to deal with theater activity and project development in an enriching and ever improving way. To reach these goals, the analysis has been structured in two different parts. In the first one, forms and senses developed by evaluation throughout the past century are analyzed. Its objective is to propose a conceptual and modernized framework for all evaluation processes to be implemented in theater projects. In the second part, the conceptual framework is specified within the practice of these projects.